

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
ДС/СС 05/4-02 бр. 1544/1-XIV/2
14.11.2013. године

На основу члана 231. став 1. алинеја 17. и члана 278. Статута Факултета, Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду је на својој VIII редовној седници, одржаној дана 14.11.2013. године, донело следећу

О Д Л У К У

Прихвата се Извештај комисије са оценом докторске дисертације: ЦРКВА И ДРЖАВА У СРПСКИМ ЗЕМЉАМА ОД XI ДО XIII ВЕКА, кандидата Иване Равић и одобрава усмена одбрана.

Универзитет је дао сагласност на предлог теме 24.01.2012. године.

Кандидат Ивана Равић објавила је рад: Писмо барског епископа Гргура сплитском канонику Гвалтерију (Прилог датирању Немањиног напада на градове у Дукљи), Стари српски архив 10, 2011).

Ова се одлука упућује Стручном већу Универзитета на сагласност.

Доставити:

1x Универзитету у Београду
1x Комисији
1x Стручном сараднику за
докторске дисертације
1x Шефу Одсека за правне послове
1x Архиви

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА

Проф. др Милош Арсенијевић

Факултет Филозофски
04/1-2 бр.6/2408
(број захтева)
15.11.2013.
(датум)

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
Веће научних области
друштвено-хуманистичких наука
(Назив већа научних области коме се захтев упућује)

ЗАХТЕВ
за давање сагласности на реферат о урађеној докторској дисертацији

Молимо да, сходно члану 46. ст. 5. тач. 3. Статута Универзитета у Београду («Гласник Универзитета», бр. 131/06), дате сагласност на реферат о урађеној докторској дисертацији кандидата

Иване (Петар) Равић
(име, име једног од родитеља и п

КАНДИДАТ Ивана (Петар) Равић
(име, име једног од родитеља и презиме)

пријавио је докторску дисертацију под насловом:

Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века

Универзитет је дана 24.01.2012. својим актом под бр 06-53/28 дао сагласност на предлог теме докторске дисертације која је гласила:

Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века

Комисија за оцену и одбрану докторске дисертације кандидата

Иване (Петар) Равић
(име, име једног од родитеља и презиме)
образована је на седници одржаној 26.09.2013. одлуком факултета под бр 1217/1-XVI/2 у саставу:

	Име и презиме члана комисије	звање	научна област	установа у којој је запослен
1.	др Ђорђе Бубало	ванредни проф.	историја	Филозофски ф.
2.	др Андрија Веселиновић	редовни проф.	исто	Филозофски ф.
3.	др Марко Шуица	доцент	исто	Филозофски ф.
4	др Дејан Целебцић	научни сарадник	исто	Византолошки институт САНУ

Наставно-научно веће факултета прихватило је извештај Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације на седници одржаној дана 14.11.2013.

Прилог:

1. Извештај комисије са предлогом
2. Акт Наставно-научног већа факултета о усвајању извештаја
3. Примедбе дате у току стављања извештаја на увид јавности, уколико је таквих примедби било.

ДЕКАН ФАКУЛТЕТА

Проф. др Милош Арсенијевић

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ
Чика Љубина 18-20
Београд

Наставно-научном већу

Наставно-научно веће Филозофског факултета у Београду, на VII редовној седници одржаној 26. септембра 2013. године, изабрало је Комисију за оцену и одбрану докторске дисертације **“Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века”**, докторанда Иване Равић, дипломиране историчарке, у саставу др Андрија Веселиновић, редовни професор Филозофског факултета у Београду, др Ђорђе Бубало, ванредни професор Филозофског факултета у Београду, др Марко Шуица, доцент Филозофског факултета у Београду и др Дејан Целебџић, научни сарадник Византолошког института САНУ.

Пошто је прегледала и прочитала достављену докторску дисертацију Иване Равић, Комисија има част да Већу поднесе следећи

Реферат о завршеној докторској дисертацији

1. Основни подаци о кандидату и дисертацији

Ивана Равић рођена је 18. октобра 1984. у Чачку, где је завршила основну школу и гимназију. Основне студије уписала је 2003. године на Одељењу за историју Филозофског факултета Универзитета у Београду и окончала их са успехом остваривши током студија просечну оцену 9.57. Дипломирала је 30. априла 2009. године, одбравивши дипломски рад под називом *Политичке и верске прилике у српским земљама крајем XII и почетком XIII века*, са оценом 10 (десет), на Катедри за историју српског народа у средњем веку са историјском географијом и старословенским језиком. Исте године,

Центар за црквене студије из Ниша доделио јој је награду „Старац Исаија“ за најбољи дипломски рад из области црквених студија. На поменутој Катедри, уписала је докторске студије и као стипендиста Министарства за науку и технолошки развој Републике Србије (од 2010) ангажована је на пројекту *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025). Као стипендиста Министарства кандидаткиња учествује и у извођењу наставе на Катедри за историју српског народа у средњем веку са историјском географијом и старословенским језиком Одељења за историју, на предмету Историја српског народа у раном средњем веку. Наставно-научно веће изабрало ју је на V редовној седници одржаној 16. маја 2013. у звање истраживач-сарадник.

У оквиру ангажовања на наведеном пројекту И. Равић до сада је објавила три научна рада:

* *Писмо барског епископа Гргура сплитском канонику Гвалтерију (Прилог датирању Немањиног напада на градове у Дукљи)*, Стари српски архив 10 (2011) 183–190

* *Уговор хумског кнеза Мирослава и Дубровчана*, Стари српски архив 11 (2012) 11–23

* *Две исправе упућене у Дубровник поводом измирења краља Остоје и Павла Клешића*, Грађа о прошлости Босне 5 (2012) 39–48

За VI том *Српског биографског речника*, чији се излазак из штампе очекује током 2014. године, И. Равић написала је осам биографија.

Настављајући интересовања и истраживања започета приликом израде дипломског рада (чиме су обухваћени и претходно наведени научни радови), кандидаткиња је, у договору с ментором, одабрала тему за докторску дисертацију: *Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века*. Рукопис завршене дисертације састоји се од 429 страница отиснутих штампачем, с напоменама испод текста, и обимном библиографијом и прилозима на крају.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања дисертације је однос и међусобна условљеност цркве и државе на подручју српских земаља у периоду од XI до XIII века. Истраживањем су обухваћене како правоверне, канонски и историјски утемељене црквене организације (православна и католичка), тако и канонски непризнати јеретички покрети и заједнице. Удео државе у том односу проучава се на примерима дукљанске државе, државе српских великих жупана и краљева, босанских банова, хумских кнежева. Истраживањем су такође обухваћени непосредна и посредна византијска власт у српским земљама, као и утицај страних држава, пре свега Дубровника, Венеције, Угарске и Бугарске.

Однос цркве и државе проучава се, будући двосмеран, из оба угла. Улога државе у томе односу указује се кроз њен утицај на образовање црквених средишта и опсег њихове јурисдикције, у конкретном случају развој и јурисдикцију Охридске архиепископије, Дубровачке и Барске (архи)епископије, Српске архиепископије, али и на институционализовање јеретичког покрета у Босни; кроз утицај на верске прилике и на културну делатност унутар цркве. С друге стране црква је често утицала на спољнополитичку оријентацију владара. Под лупом истраживања је и узајамни утицај православних, римокатоличких и јеретичких центара који су се одвијали мимо домашаја државне политике.

За доњу хронолошку границу истраживања узет је XI век (уз осврт на корене истраживаних појава у претходним stoleћима), јер тада почиње реорганизација византијске власти на Балкану и интензивнија борба Срба за стварање самосталних држава. У верском погледу то је раздобље оснивања Охридске архиепископије, појачано деловање јеретичких заједница на Балкану, али и време од када се могу кроз документа пратити претензије на ранг и јурисдикцију Барске и Дубровачке архиепископије. Истраживање се доводи до XIII века, али се процеси започети у претходна два stoleћа прате до краја XIII века када добијају свој епилог, а стање које је тиме успостављено опстаће, уз мање измене, до краја средњег века.

Блиска повезаност, упућеност цркве и државе једна на другу током средњег века не мора се посебно објашњавати. Циљ дисертације је идентификовање догађаја и процеса насталих као последица међусобног утицаја цркве и државе у српским земљама у периоду од XI до XIII века, кроз призму три најбитније верске организације на Балкану – условно назване Цариградску, Римску и јеретичку. Ово раздобље показује се као кључно у стварању верске слике Балкана, будући да ће се односи, претензије и разграничења утицаја тада успостављени, одржавати, уз мање промене, до краја средњег века, а у својим елементарним појавама и до данас. Међу циљеве дисертације треба убројати и потребу да се истражи и покаже колико је држава у раздобљу средњег века имала утицаја на цркву и обрнуто, почевши од чињенице да Византијско царство током XI века у потпуности контролише Охридску архиепископију у унутрашњости српских земаља, а насупрот томе дозвољава неометано деловање папске власти кроз дубровачку и сплитску цркву на својој територији у јадранском Приморју. Осим посматрања односа држава–црква циљ је и да се истраже унутрашњи сукоби око јурисдикције у Римској цркви, рецимо на релацији Сплит–Дубровник или Дубровник–Бар. Испитује се, такође, улога државе у сузбијању јеретичких покрета и у ширењу једне вероисповести на рачун друге. Најзад, колико је могуће, настоји се показати да држава, уколико то њени интереси захтевају, може развити „сарадњу“ са иновним црквама и јеретичким заједницама.

3. Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

Основна хипотеза која је послужила као полазиште читавог истраживања јесте да црква и држава, без обзира на начелну раздвојеност, пресудно утичу једна на другу. У том нераздвојном односу, у којем се обе стране међусобно профилишу, раздобље XI–XIII века је преломно у стварању верске слике у југоисточној Европи. Практично сваки догађај или процес у политичкој или социјалној равни има своје корене и последице на пољу вере и црквене организације и сваки је, на неки начин, увучен у борбу за утицај између Цариградске и Римске цркве. У том погледу велика шизма само је продубила разлике и надметање о јурисдикцију два црквена центра. У оквиру начелно постављеног проблема односа цркве и државе кандидаткиња је издвојила неколико блокова проблема у којима је настојала да докаже полазишта, боље рећи сумње у општеприхваћене или подразумеване представе о црквено-политичким збивањима проучаваног раздобља. Међу њима се по значају издвајају: 1) хипотеза о континуитету Бугарске цркве у лику Охридске архиепископије, њен значај за обнову византијске власти на Балкану и християнизацију; 2) хипотеза о сразмерно касном оснивању Барске архиепископије, два века након њеног, фалсификатима пројектованог настанка, и следствено почетку сукоба са Дубровником око примата и јурисдикције; 3) хипотеза о условљености резултата историјских истраживања о ширењу српске државе првих деценија XIII века и оних који имају за циљ да одреде састав и територијални опсег аутокефалне Српске архиепископије приликом њеног оснивања. Издвојене, као и остале хипотезе Равићева је савесно, али са пуно опреза успела, према нашем мишљењу, да научно оправда.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација излаже резултате истраживања у три шире хронолошко-тематске целине, које су рашчлањене на ужа поглавља. Њима претходе **Предговор** (1–5), у којем се објашњавају основне методолошке поставке истраживања и критички осврт на изворе и литературу, и **Увод** (6–23), у коме се даје кратак преглед развитка и међусобних односа државне власти и црквене организације на Балкану, као и односи римског и цариградског црквеног центра од IV до X века. Прва тематска целина носи наслов **Између Рима и Цариграда** (25–131) и обухвата раздобље од XI века до средине XII века. У њој се анализира развој и међусобни однос главних црквених центара на Балкану, оних зависних од Рима (Сплит и Дубровник) и оних зависних од Цариграда (Драч и Доростол) у периоду с краја IX и почетка X века, затим продужење рада Бугарске

патријаршије под видом Охридске архиепископије, положај и јурисдикција католичких црквених центара на јужном Јадрану, превасходно кроз призму критичке анализе папских була које треба да доказују време заснивања архиепископских столица у њима, и најзад прате се особености политичког и верског положаја Босне. Друга целина, под насловом **Верске размирице и (не)моћ државе** (132–220) обухвата раздобље друге половине XII и почетка XIII века. У њој су саопштени резултати истраживања о црквено-политичкој оријентацији Србије Стефана Немање и о односу првих Немањића према католичким центрима у Приморју, о оснивању Барске архиепископије и околностима које су довеле до црквеног спора Бара и Дубровника и о томе како се бан Босне, као представник власти, носио са верским и црквеним искушењима – јеретичким покретом дуалиста и притисцима римске курије. Трећи део насловљен је **Modus vivendi: Од сукоба до суживота** (221–338) и прати црквено-политичка збивања до средине XIII века. И. Равић подробно је обрадила питање оснивања Српске архиепископије, затим врхунац и окончање црквеног спора између Бара и Дубровника и најзад улогу босанских банова у сукобу између јеретичке и католичке цркве на подручју босанске државе. **Епилог** (339–366) пружа преглед стања црквене организације у српским земљама на измаку XIII века. Након **Закључка** (367–382) и прегледа употребљених извора и литературе (укључујући и скраћенице) (383–423), следе **Прилози** (424–429), пописи архијереја црквених провинција и преглед папских була о црквеном спору Бара и Дубровника.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Иако су практично сви сачувани извори за ову тему одавно познати и објављени, иако је написан велики број радова о црквено-политичким питањима XI–XIII века, ипак овај период српске историје посматран кроз однос цркве и државе није обрађен као јединствена, засебна монографија. То међутим не значи да је ауторка прибегла синтетичком прегледу историје односа цркве и државе на основу постојећих историографских резултата. Коначни циљ истраживања – целовит, објективан и уравнотежен историјски преглед развоја и међусобне условљености црквених прилика и политичких збивања у српским земљама од XI до XIII века – постигнут је савесним и темељним ишчитавањем извора (што, узгред, показује висок ниво познавања старих језика), храбрим суочавањем са историографским проблемима који изазивају полемике деценијама уназад и поновним отварањем питања која су у науци сматрана решеним. Ово последње, када је реч о појединачним доприносима, представља највредније остварење, јер нуди нове резултате, виђења и закључке, проистекле управо из пажљиве анализе и поређења свих расположивих историјских извора тог раздобља. Међу

изузетним научним резултатима обавезни смо да поменемо до сада најубедљивији предлог решења питања времена уздизања Дубровачке и Барске цркве на архиепископски ранг и почетка њиховог сукоба или решења дилеме да ли је Охридска архиепископија била нова црквена творевина или продужетак Бугарске патријаршије из времена Првог бугарског царства и Самуилове државе. Значајно је и то што се период од XI до XIII века посматра као јединствена хронолошка целина и што се показује континуитет процеса који га карактеришу.

Иако то није уочљиво на први поглед, дисертација И. Равић може имати и важну примењену улогу. Истраживана тема има веома истакнуту актуелност, будући да су верски и црквено-политички односи који ће обележити читаву потоњу историју ових простора, све до данас, добили своје основне обресе управо у том раздобљу. С обзиром на врло изражену политичку и националистичку инструментализацију историје, у којој се научна обрада подређује политичком циљу, ово истраживање дало је уравнотежену представу и праву меру и важност догађајима чија злоупотреба данас има врло негативне последице у процесима новог политичког обликовања Балкана.

6. Закључак

Укупно узевши, Ивана Равић показала је акрибичност каква се код млађих нараштаја историчара ретко среће, дотакла је и понудила одговоре на сва питања која се могу поставити сачуваној грађи о предмету истраживања и сачинила изузетан допринос историјској науци, на тему и за раздобље који, нажалост, све ређе привлаче истраживачку пажњу. Дисертација Иване Равић показује да је могуће, брижљивим истраживачким приступом, понудити обиље нових и вредних научних резултата новим ишчитавањем познате изворне грађе. Такав резултат сведочи и о јасно израженој научној индивидуалности и изграђеном истраживачком профилу кандидата. И поред обиља литературе кандидаткиња није дошла у искушење да преноси, свесно или несвесно, или механички прихвата туђа мишљења, без обзира на њихов углед. Дисертација је, дакле, у свим својим деловима и саопштеним резултатима оригинално дело, плод самосталног истраживачког поступка и промишљања. Због свега наведеног, Комисија има задовољство да предложи Наставно-научном већу Филозофског факултета у Београду да прихвати позитиван реферат о дисертацији **“Црква и држава у српским земљама од XI до XIII века”**, докторанда Иване Равић, и да одобри њену усмену одбрану. Комисија задржава право да кандидату на одбрани предочи сугестије и примедбе с намером да од теме и аутора добије најбољи могући резултат.

У Београду, 8. октобра 2013.

Комисија:

др Андрија Веселиновић
редовни професор

др Ђорђе Бубало (ментор)
ванредни професор

др Марко Шуица
доцент

др Дејан Целебцић
научни сарадник
